

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: Premeny súčasnej spoločnosti (sociálno-etické) dimenzie

Autor: Mgr. Viera Zozuláková PhD.

Oponent: Doc. PhDr. Kristína Bosáková PhD.

Kritéria hodnotenia habilitačnej práce

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

So záujmom a veľkými očakávaniami som si prečítala monografiu Dr. Viery Zozulákovovej, venovanú širokej, komplikovanej a v našich podmienkach stále málo preskúmanej problematike tranzitnej spoločnosti. S vedomím, že ide o skutočne náročnú problematiku, som sa potešila, že aj v malej krajine, akou je Slovensko, dokážeme kvalitne prispieť do globálnej diskusie o problémoch 21. storočia a spolu so zahraničnými odborníkmi hľadať riešenia a spôsoby, ako sa k týmto problémom postaviť. Práca Dr. Zozulákovovej, žiaľ, ani jedno z týchto očakávaní nespĺnila. Autorka si vybrala mimoriadne náročnú problematiku, ktorú navyše rozdelila do troch, spolu nie veľmi súvisiacich celkov a možno skonštatovať, že náročnosť a mnohostrannosť problému tranzitnej spoločnosti jednoducho nezvládla. Ak by sa autorka venovala napr. len koncepcii *Degrowth* v rámci environmentálnej etiky a dokázala ju spracovať nielen z rôznych pohľadov, ale ponúknuť aj možné budúce perspektívy a jej aplikácie pri hľadaní konkrétnych riešení na súčasné, veľmi vážne problémy ekologickej nerovnováhy a sústavného ničenia životného prostredia, bola by práca v našich podmienkach obrovským prínosom.

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

Práca má mnoho vážnych nedostatkov, pričom úroveň spracovania jednotlivých kapitol sa značne líši. Už v Úvode práce chýba jasné zadefinovanie cieľov a formulácia vlastného prínosu práce do odbornej problematiky, aby si čitateľ na po jej prečítaní vedel urobiť obraz, či tieto ciele boli splnené. Autorka nedefinuje presnejšie ani metódy svojho výskumu, uvádza len, že vychádzala z najnovších poznatkov, čo by malo byť samozrejmé a že použila prevažne zahraničnú literatúru, čo je opäť, vzhľadom na v našich podmienkach pomerne málo preskúmanú problematiku pochopiteľné. Problém v použitej literatúre však predstavuje jej nedostatočná odborná relevantnosť. V práci sa vyskytuje príliš veľa komentárov z dennej tlače či dokonca blogov, ktoré by mohli byť použité ako východisková pozícia pre formulovanie problému, ale nie ako odborný zdroj na overenie alebo vyvrátenie nejakej vedeckej tézy.

V prvej kapitole sa autorka venuje definícii tranzitnej spoločnosti, ktorú podľa nej predstavuje hodnotovo vyprázdnená spoločnosť, zameraná na ustavičný rast. Už táto kapitola je plná veľkého množstva rôznych nepodložených úvah, ktoré sa nielenže neopierajú o relevantné zdroje, ale často o vôbec žiadne zdroje, napr. snaha o vytvorenie dvojrychlostnej Európy na str. 7., alebo že počet odporcov globalizácie neustále narastá na str. 13. Pojem „hodnotová vyprázdnenosť“ západnej spoločnosti používa autorka v knihe veľmi často, ani na začiatku knihy ani nikde inde však nedefinuje, čo presne pod týmto pojmom rozumie a aké hodnoty má presne na mysli, keď vo svojej knihe hovorí o tradičných kresťanských a Európskych hodnotách. Tranzitná spoločnosť zahŕňa omnoho viac, než len odklon od bližšie neurčených tradičných hodnôt. Medzi najväčšie výzvy tranzitnej spoločnosti okrem ekologickej krízy patrí aj problém jadrovej bezpečnosti a prudkého a slabo kontrolovaného vývoja moderných technológií. Tieto vážne problémy sú však globálne a žiaden z nich nie možné vyriešiť návratom do dôb minulých, ale iba celosvetovou spoluprácou politikov a odborníkov na globálnej úrovni. Ak bolo autorkiným zámerom, zaoberať sa tranzitnou spoločnosťou len z pohľadu environmentálnej etiky, bolo potrebné na to v úvode upozorniť a prispôbiť tomu aj štruktúru práce.

V druhej kapitole, ktorá je z rámci monografie vypracovaná najlepšie, sa autorka venuje konceptu *Degrowth*, ktorý predstavuje metódu udržateľného rastu. Kladie si otázku, či a nakoľko je vôbec v praxi realizovateľný koncept udržateľnej spoločnosti, pričom nielen v tejto kapitole ponúka veľké množstvo viac, či menej rôznych po sebe nasledujúcich názorov, ktoré nakoniec nevedú k žiadnemu záveru, ale iba k ďalšej otvorenej otázke. Autorka vo svojej práci nevníma prechodnú krízu ako príležitosť na hľadanie nových riešení, ale namiesto toho ponúka apokalyptický obraz spoločnosti, za ktorý spoločne môžu Osvietenstvo a kapitalizmus, navyše bez toho, aby svoje tvrdenia dokázala podprieť relevantnými výsledkami historických, ekonomických a politologických výskumov. Nedá sa poprieť, že teória sústavného rastu na obmedzenom priestore nesie zodpovednosť za environmentálne problémy, ale otázky nepriateľského a nerešpektujúceho vzťahu k prírode siahajú omnoho ďalej ako len do obdobia Osvietenstva a sú hlboko zakorené aj v gréckej a kresťanskej tradícii. L. Feuerbach napr. vidí napr. pri vzniku moderných vied tú istú motiváciu ako pri zrode teistických náboženstiev, teda snahu o človeka o zbavenie sa závislosti na prírode. Autorka si v práci často protirečí, na jednej strane hovorí o rastúcej nerovnosti, nie je jasné v porovnaní s akým obdobím, keďže politická a ekonomická rovnosť je, napr. v Európe najvýraznejšia v 20. storočí a na druhej strane sa zastáva autora, ktorý považuje hierarchické usporiadanie spoločnosti za prirodzené. Rovnako na jednej strane cituje autora, ktorý kritizuje zastupiteľskú demokraciu a hlása priamu, aby neskôr tvrdila, že sloboda a zodpovednosť vôbec nejdú ruku v ruku. V ktorej časti tohto názorového spektra sa autorka nachádza? V každom prípade sa v tejto ani inej kapitole monografie čitateľ vôbec nedozvie, či a na koľko je možné realizovať metódy udržateľného rastu v kapitalizme a ak nie v kapitalizme, tak v akom inom systéme, keďže ako vieme, socializmus ani feudalizmus sa historicky neosvedčili.

Tretia kapitola je venovaná viacerým otázkam a obsahuje najviac nedostatkov z celej práce. Chýba jej koncepčné prepojenie na zvyšok textu ako aj prepojenie jednotlivých otázok navzájom. V časti venovanej slobode chýba jasná definícia toho, čo autorka pod pojmom

slobody rozumie. Sloboda je v dejinách filozofie jedným z najskloňovanejších pojmov a rôzni autori sa k nej vyjadrujú rôznymi spôsobmi, pričom Dr. Zozuláková k tejto otázke neuviedla ani jediného relevantného autora. Na strane 88 tvrdí, že sloboda človeka a jeho identita sú tie najdôležitejšie hodnoty. O aký zdroj sa opiera? Je to jej osobné presvedčenie? Čo rozumie pod pojmom identita? A čo pod pojmom hodnota? Aká je definícia tradičných hodnôt? Čo pre autorku znamená tradícia? Uvedomuje si autorka, že mnohé z problémov, ktoré v monografii rieši, boli v 20. storočí už dôkladne prediskutované a ich význam pre 21. je minimálny, ak vôbec nejaký? Je debata o osvietenskom vzťahu k tradícii v 21. storočí ešte vôbec relevantná? Chápanie tradície je v texte značne zjednodušené a neopiera sa o najnovšie relevantné poznatky z filozofickej hermeneutiky. To isté platí o falošnej dileme medzi vedeckou racionalitou a náboženskou vierou, teda o dvoch odlišných, navzájom si nekonkurujúcich naratívoch.

Za najväčšie problémy však považujem rôzne ničím nepodložené tvrdenia a domnienky na úrovni konšpiračných teórií (s. 114, 124, 125, 140, 146 a iné), ktoré vo vedeckej práci nemajú miesto. Suverénne najhoršia je ale kapitola o prenasledovaní kresťanov. V tejto kapitole stavia autorka kresťanov do role večnej obete iných náboženstiev a vytvára tak dojem, že príslušníci iných náboženstiev nie sú prenasledovaní, alebo že samotní kresťania sa prenasledovania nedopúšťajú a nedopúšťajú. Príkladom sú správy neziskovej organizácie *Open Doors*. Autorka uvádza správu z roku 2018 a potom správu z roku 2020, ale nie správu z roku 2019, ktorej sa napr. venuje Karel Hirman v článku DennikaN zo 17. januára 2019. Autorka buď z nepochopenia, alebo zámerne neuviedla informáciu o prenasledovaní kresťanov samotnými kresťanmi nielen v Latinskej Amerike ale aj v Rusku, kde pravoslávna cirkev dlhodobo prenasleduje a diskriminuje, v minulosti, ako uvádza Hirman, dokonca spolu s komunistami, všetkých nepravoslávnych kresťanov. Obetou pravoslávnej cirkvi sa takto stali nielen Ukrajinskí ale aj Slovenskí grécko-katolíci. Rovnako autorka v časti o migrácii neuvádza, že najväčšia mešita v Európe sa nachádza v Moskve a v časti, kde kritizuje *cancel culture* vôbec nespomína cenzúru a politických väzňov v Rusku. Keď sa autorka sťažuje na deformáciu histórie v západných krajinách, nijako nerieši rehabilitáciu Stalina a zakrývanie jeho zločinov proti ľudskosti v ruskej spoločnosti. Autorka sa celkovo vo svojej knihe o Rusku nezmieňuje, akoby sa ho problémy chudoby, nerovnosti, korupcie, oligarchie a životného prostredia Ruska vôbec netýkali. Prečo je autorka Rusko vôbec nespomína, napriek tomu, že podľa štatistických údajov je na tom v spomenutých problémoch horšie ako krajiny Európskej Únie alebo severnej Ameriky? Navyše zo zistení organizácie *Open Doors* vyplýva, že najpriaznivejšia klíma pre kresťanov je práve v západných liberálnych demokraciách, čo autorka tiež vynechala, keďže to nesedí do jej naratívu o prenasledovaní kresťanov na zlom sekulárnom západe. A takto by sa dalo pokračovať ďalej.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Práca predovšetkým opakuje často používané frázy z dennej tlače a neprináša nič inovatívne do filozofickej a etickej problematiky. Globálne problémy 21. storočia Dr. Zozuláková rieši terminológiou a metódami, ktoré mohli byť efektívne v novovznikajúcich národných štátoch 19. storočia, ale z pohľadu súčasnosti predstavujú skôr únik do dôb

dávno minulých a je otázne, či naozaj lepších. Práca je navyše argumentačne nedôsledná a obsahuje obrovské množstvo sťažností až obvinení bez dôkazov a perspektívnych návrhov lepších riešení. Ako uvádza sama autorka: „Všetky otázky nastolené v tejto monografii zostávajú otvorené.“

4. Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

Po formálnej stránke je práca vypracovaná primerane, až na kapitoly, ktoré sú ukončené citátmi (s. 78 a 84). Štýl je skôr publicistický až beletristický, často s emotívne podfarbenými slovami a slovnými spojeniami, napr. apokalypsa prebytku. Celkovo autorka narába so zdrojmi a pojmami nedôsledne, niekedy až svojvoľne, bez predošlého zafinovania a zohľadnenia mnohovýznamovosti niektorých pojmov v západnej politickej a filozofickej tradícii.

5. Explicitne vyjadrený návrh na udelenie (resp. neudelenie) vedeck-pedagogického titulu docent

Z vyššie uvedených dôvodov neodporúčam Mgr. Viere Zozulákovej PhD. udelenie vedecko-pedagogického titulu docent.

V Košiciach dňa 17. 1. 2022